ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN FACEBOOK ORTAMINDAKİ DİL EDİMLERİ

Prof. Dr. Tahir BALCI
Çukurova Üniversitesi

Yrd. Doç. Dr. Yasemin DARANCIK
Çukurova Üniversitesi

1. GİRİŞ

Teknolojinin sınır tanımadığı günümüzde geleneksel iletişim araçları neredeyse yok olma noktasına gelmiştir. Bunlardan telgraf artık sadece düğünlerde kutlama amaçlı olarak kullanılmakta, mektup tarzı haberleşme ise kişiler arası özel iletişimde yok olmuş, ticari ya da resmi iletişimde ise kısmen varlığını sürdürmektedir. Bunun sonucunda K. Bühler'e dayanan gönderici-alıcı iletişimsel araç modelinin (Ulrich 1972:73-74) geride kaldığı, algılamayı, bilgi kaynağını, gereksiz bilgiyi, iletişim kanalını, rahatsız edici gürültüyü, alıcıyı ve kodu öne çıkaran sosyal medya[1] iletişiminin öne çıktığı ileri sürülmektedir (Bak. Oy 2000: 6). Böylece mektup yazmak, tebrik kartı atmak garipsenmekte, sosyal medya olanağı sağlayan akıllı telefon, bilgisayar gibi araçları kullanmamak tuhaf karşılanmaktadır.

Toplum içindeki gösterge sistemlerini inceleyen göstergebilim, bilginin ve iletişimin temeli olan göstergelerle ilgilenir. Göstergeler *görüntüsel gösterge* (Ikon),[2] *belirtisel gösterge* (Index)[3] ve *simgesel gösterge* (Symbol)[4] olmak üzere ayrılır (Vardar vd. 1988). Sosyal medya platformlarında simgesel gösterge kategorisine giren dilsel göstergeler yerine yoğun bir biçimde görüntüsel gösterge kullanılmaya başlanmıştır. Örneğin WhatsApp mesajlaşmalarda neredeyse mesajların yerini almaya başlayan görüntüsel göstergelere yüzlerce yeni emoji / smiley[5] ekledi. Yeni görüntüsel

[1]Çift yönlü ve eş zamanlı bilgi paylaşımı sağlayan ortam ya da araç sistemidir (Leistert 2013: 40).
[2] Dış gerçekle benzerliği olan, yani göstereni ile gösterileni arasında nitelik, görünüş ve yapı bakımından ortak noktalar bulunan gösterge türüdür. Örneğin gülen yüz emojisinin gerçekte yaşamdaki mutlu insanla benzerliği vardır.
[3] Bir olgu ya da durumun varlığını doğal olarak ortaya koyan ya da gösteren bir olgu gerçeklikle neden-sonuç ilişkisi içindedir. Örneğin leş kokusu, bir canlının öldüğünün ve üzerinden epey zaman geçtiğinin belirtisidir.
[4] Yansıma sözcükler dışında göstereni ile gösterileni arasında nedenlilik ilişkisi gösteremeyen, uzlaşıma dayalı gösterge türü. Örneğin gösteren /çatal/ ile bu öbeğin gösterdiği "Yemek yerken kullanılan iki, üç veya dört uzun dişli araç" nedensel bir bağ yoktur ve bu ses öbeğinin gösterileni Azeri Türkçesinde farklıdır.
[5] Duyguları belirtmek için kullanılan gösterge.

göstergeler gülen, üzgün, sinirli yüz ifadeleri gibi yalın anlamların ötesinde daha karmaşık içerikleri kapsayacak biçimde zenginleştirilmiştir. Daha önce kullanılan Hıristiyan emojilere Kâbe, cami, tespih, hilal ve yıldız eklenmiştir.[6]Medya kullanıcıları bir sözcük, sözcük öbeği ya da tümce kullanmak yerine onun yerini tuttuğuna inandığı bir *görüntüsel göstergey*i tercih etmektedir; çünkü bu, kullanıcıya kolaylık ve zaman kazandırmaktadır.

1.1. Araştırmanın amacı

Araştırmamız, üniversite düzeyindeki genç yetişkinlerin öncelikle Facebook duvar paylaşımlarında ve özel mesajlardaki dil edimlerini, kullanılan dilin ölçünlü dilden sapma gösterip göstermediğini, gösteriyorsa bunun nedenlerini irdelemektir. Çözümlenecek olgu, genç yetişkin diye tanımlanan ve yaşları genelde 18-24 arası olan üniversite öğrencilerinin Facebook duvarlarındaki paylaşımlarında, paylaşımlara yazdıkları yorumlarda kullandıkları Türkçedir.

1.2. Evren ve örneklem

Araştırmanın evreni Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Alman Dili Eğitimi Anabilim Dalıdır. Örneklem ise ilgili Anabilim Dalında öğrenci olup da Facebook hesabı olan ve Facebook arkadaşı olduğumuz genç yetişkinlerdir (bundan sonra "öğrenciler" denecektir).

1.3. Veri toplama aracı

Araştırmanın verilerini Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Alman Dili Eğitimi Anabilim Dalı öğrencilerinden Facebook hesabı olanlarının duvar paylaşımları, birbirlerine attıkları, görülebilen mesajlar ve yorumlarda kullandıkları dil oluşturmaktadır. Duvar paylaşımları incelenen öğrencilerin sayısı ve rastlanan dilsel sapmaların frekansı araştırmamız açısından önemli değildir; ne tür sapmaların görüldüğü ve bunların nedenlerinin tartışılması önemlidir. Öğrencilerin bu araştırmadan haberleri yoktur.

1.4. Araştırmanın yöntemi

Araştırmamız bir durum çalışması olduğundan dolayı nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Çok güncel olan sosyal paylaşım ağı Facebook'taki dil kullanımı olgusunu dilbilimsel açıdan çözümleme ve yorumlama amacı güdüldüğünden dolayı bu amaca en uygun yöntem nitel araştırma yöntemidir.

2. FACEBOOK

İnsanlar paylaşımlarını ya da iletişimlerini amacına, biçimine ve içeriğine göre alternatif medya platformları üzerinden gerçekleştirmektedir. "Facebook mobil uygulamaları Messenger'da 700 milyon, Whatsapp'ta ise aylık 800

[6]http://www.risalehaber.com/whatsappta-yeni-islami-emojiler-261055h.htm (Erişim: 20.02.2017).

milyon aktif kullanıcıya sahip. Kullanıcılar Facebook, Messenger ve Instagram uygulamalarında günde ortalama 46 dakika vakit geçiriyor"[7]

Facebook'un tarihi 2003'te Mark Zuckerberg'in, resimlerini paylaştığı kız öğrencilerden hangisinin daha çekici olduğunu sormasıyla başlar; mevcut haliyle ise 2004'e dayanır. 2016 verilerine göre dünyada 1.5 milyardan fazla kullanıcısı olan Facebook, en çok ziyaret edilen sayfalar arasında 2. sıradadır.[8] 18-24 yaş arası Amerikalı gençlerin % 52'si bu kanaldan haberleşmiştir. Mattgey (2015), Darmstadt Üniversitesi'nin yaptığı araştırmanın, 2014'te beğenme ve paylaşma şeklindeki haberlerin %91'inin Facebook üzerinden gerçekleştiğini bildirmektedir[9] ve bu özelliğiyle Facebook Twitter'e geri plana itmiştir.

İnternette 8 milyar civarında site vardır ve Facebook tek başına web trafiğinin en az %12.73'ünü sağlamaktadır.[10]Aralık 2015 ortalamasına göre Facebook'un günlük aktif kullanıcı sayısı 1.04 milyara, günlük mobil aktif kullanıcı sayısı ise 934 milyona ulaştı.[11] 2015'in ikinci çeyreğine göreyse Türkiye'de aylık ortalama 39 milyondan fazla kişi Facebook'u ziyaret etmektedir. Bu veriler Türkiye'de internet kullanıcılarının yüzde 88'inden fazlasının Facebook kullanıcısı olduğunu göstermektedir.[12]

Großegger ve diğerlerinin (2015: 17) belirttiğine göre birçok genç için internet açılış sayfası artık Google vs. değil, Facebook'tur; bu paylaşım ve iletişim ağının yaygınlığının nedeni pazarlamada 360 derece iletişim denen ve bütün iletişim kanallarını aynı anda içinde barındıran koşulları sağlamasıdır (agy., s. 22). Kuşkusuz, sosyal paylaşım ağlarının olumlu ve olumsuz yanları vardır ve bu özelliğiyle insanları, özellikle anne-babaları çocuklarının ağ kullanımı karşısında ikileme düşürmektedir. Bu ikilemin nedeni, sosyal ağların içinde barındırdığı biçim - içerik arasındaki çelişkidir (Soboczynski 2016). Bu çelişki nedeniyle sosyal ağlar arasında istismara en açık olanının Facebook olduğunu söylemek sanırız yanlış olmaz. Bu konuda yapılan birçok araştırma bunu açıkça göstermektedir.[13] Örneğin Adamek (2011) Facebook'un hayatımızı satan bir tuzak olduğunu, Turkle (2012) dijital dünyadaki ruhsal çöküşü, Han (2013) sosyal ağların iletişimsel eylemleri öldürdüğünü ve hayatın gizliliğini ortadan kaldırdığını öne sürmektedir.

[7]http://www.dijitalajanslar.com/guncel-facebook-istatistikleri-2015/ (Erişim: 31.01.2016).
[8] İlk on sıra şöyledir:1. Google.com, 2. Facebook.com, 3. Youtube.com, 4. Baidu.com, 5. Yahoo.com, 6.Amazon.com, 7. Wikipedia.org, 8. Qq.com, 9. Google.co.in, 10. Twitter.com, 24. Instagram.com (Bak. http://www.alexa.com/topsites/global;2. Erişim: 31.01.2016).
[9]https://de.wikipedia.org/wiki/Facebook#cite_ref-crimson_23-0 (Erişim: 31.01.2016).
[10]http://blog.promoqube.com/2011/07/guncel-facebook-turkiye-istatistikleri/ (Erişim: 31.01.2016).
[11]http://webrazzi.com/2016/01/28/facebook-kullanici-sayisi-1-59-milyara-gelir-17-93-milyar-dolara-yukseldi/ (Erişim: 31.01.2016).
[12]http://webrazzi.com/2015/09/03/facebook-turkiye-aylik-kullanici-sayisi/ (Erişim: 31.01.2016).
[13]Bak.https://de.wikipedia.org/wiki/Kritik_an_Facebook#Facebook-Ausstieg (Erişim: 29.01.2016).

2.1. Dil açısından Facebook

Dil açısından baktığımızda internette olumlu yanlar görmek zordur; zaten birçok çalışma elektronik (kitle) iletişim araçlarının olumsuzluklarına değinmektedir (Kongar 2003; Yaman ve Erdoğan 2007; Sis 2015). Karahisar (2013: 79) da "Dijital Nesil, Dijital İletişim ve Dijitalleşen (!) Türkçe" başlıklı iğneleyici makalesinde özellikle 1990 yılından sonra doğan "Z kuşağı"nı tanımlayan en iyi anahtar sözcüğün "hız" olduğunu ve bunun hızlı yemek yeme, hızlı iş değiştirme, hızlı okuma, hızlı yazma biçiminde göründüğünü belirttikten sonra bir neslin, iletişimin ve Türkçenin dijitalleştiğini söylemektedir. Sosyal iletişim ya da paylaşım ağlarını kullanmanın gençlik kültürünün vazgeçilemeyen bir parçası ve her gencin mutlaka bir şekilde online olduğunu savunan Großegger vd. (2015: 20-26), gençlerin *gerekçelendirici tartışmalardan kaçıp resimli, yüzeysel, duygusuz, ikna etmekten uzak ve aldatıcı iletişim ve paylaşıma yöneldiğini* söylemektedir. Bu bağlamda Tonta (2009: 742) "ağ kuşağı" ya da "dijital yerliler"den söz ederken Facebook vb. ağların içinde yetişen gençlerin tutumları sonucunda kütüphaneciliğin zarar görebileceğine işaret etmektedir. Özgan, Arslan ve Kara (2014: 476) ise internet ve sosyal paylaşım sitelerinin öğrenci davranışlarına etkisini sordukları 24 öğretmenden şu yanıtları almıştır: olumsuz kimlik karmaşası, toplumsal ve ahlaki sorunlar, zaman israfı, yabancı kültür özentisi, derse ilgisizlik, dil kullanımında yozlaşma, arkadaşlarıyla rekabet, kural tanımazlık, saldırganlık, olumsuz hayaller, öğretmene saygısızlık, olumlu bilgiye ulaşma kolaylığı, iletişim kurma, sosyalleşme, kişisel bakım, teknoloji kullanımı, derse ilgi çekme, olumlu rol model. Akkoyunlu ve Yılmaz Soylu (2011: 451-452) "ilköğretim 7 ve 8. sınıf öğrencilerinin, sosyal iletişim ağlarında (Facebook, Youtube, Myspace, Twitter, Blogs) Türkçe'nin yanlış kullanımını belirlemeye yönelik yaptıkları proje çalışmaları kapsamında Türkçe'nin" yozlaştığını saptamışlardır.

Yukarıda belirtildiği gibi Facebook özellikle gençler tarafından tercih edilen sosyal iletişim ve paylaşım ağıdır. Bunun en önemli nedenlerinden birisi, diğer sosyal paylaşım ağlarının sağladığı olanakların tümünü (resim, müzik, video paylaşımı; genel mesaj, e-posta türü özel mesaj) bir arada, yani 360 derece iletişimi kolay bir şekilde sunabilmesidir. İstenmeyen kişiler engellenebilmekte, mesajlar silinebilmekte, paylaşımlar yorumlanabilmektedir. Böylece ağın "sosyal"olan niteliğine kısmen de olsa "bireysellik" katılmış olmaktadır.

2.2. Facebook'u kimler, neden kullanıyor?

Yaş arttıkça Facebook kullanımı azalmaktadır. Soboczynski (2016) Twitter ve Facebook yoluyla ünlü politikacıların kendini küçük düşürdüğünü ve internet tutsağı yaptığını, ancak internetten uzak durmakla da unutulma riskiyle karşı karşıya kaldıklarını belirtmektedir. Soboczynski'ye (2016) göre internetin

gerçek yıldızları bizzat doğurduğu kişilerdir, yani 90'lı yıllardan sonra doğan Z kuşağıdır. Belki bu yıldızlar, geleneksel medya ve iletişim araçlarını neredeyse tanımayan, özellikle Facebook un eseri olan yeni insan tipidir. Bu insan tipi paylaşımları yoluyla günlük yaşamını, kısmen de olsa özel yaşamını, duygu ve düşüncelerini, belki biraz da bilgi ve becerilerini sergilemek isteyen, kendini göstermeyeve kanıtlamaya çalışan, "Ben buradayım" diyerek bağıran ve kendine bir statü sağlama çabasında olan, bunu yaparken abartıya kaçan ve sonradan görme veya beklenmedik biçimde "aniden görme" nedeniyle bazen paniklemiş izlenimi hiperaktif bir insan tipidir.

Facebook yalnız gençler tarafından değil, diğer yaş grupları tarafından da kullanılmaktadır. Ancak kullanım amaçları farklı olabilmektedir. Biçer (2014) çalışmasında akademisyenlerin Facebook kullanma gerekçelerini araştırmış ve "yeni arkadaşlıklar kurma amacıyla Facebook'u kullanmadıklarını, yaptıkları paylaşımlar yoluyla sosyal sermayelerini geliştirmek motivasyonuyla hareket ettiklerini" belirtmektedir. Köseoğlu'nun (2012) çalışması da benzer sonuçlar vermiştir.

Sözü edilen bu olumsuzluklara karşın sosyal paylaşım ve iletişim ağlarının kişiler arasındaki hiyerarşiyi bozarak onlara sınırsız bir özgürlük duygusunu tattırdığını ve toplumu daha çok demokratikleştirdiğini, normal koşullarda söylenemeyecek ve gösterilemeyecek bir içeriğin paylaşımını sağladığını iddia etmek mümkündür. Her ne kadar ağ, basılı bilgi kaynaklarından kaçış için bir bahane oluştursa da, bilgiye ulaşmada sağladığı kolaylığı görmezden gelemeyiz.

3. DİL KULLANIMINDA SAPTANAN DİL OLAYLARI

Büyük harf yerine küçük harf kullanma: Yer ve kişi adları, din, soy ve dil adlarından türeyen sözcükler, tümce başının ilk harfi büyük yazılır. Örneklerimiz bu ölçüne çok az uyulduğunu göstermektedir: *Hahahhaa şu çılgın türkler / uyuyamasam da / hatta antalya Tekirova da rixos otel var / Almanca öğretmenliğinden sezen Rujinoktaykaan ben benim Facebook olmadığı için ablamdan yazıyorum size. numaranızı sordum ama bulamadım hocam zaten Ali sami hoca ve filiz hocanın dersi sıkıntılı Osman hoca da / Her türlü ingilizce, almanca öğretilir. / 10 ocak 2000 /*

Küçük harf yerine büyük harf kullanma: Kolaylık açısından büyük harf yerine küçük harf kullanılması anlaşılır ise de, daha fazla çaba gerektiren bu tip yanlışlara kabul edilebilir bir açıklama bulmak olanaksızdır: *Çalışmacaa Falan / Darısı bizim Başımıza / Tabiii kız Sen ol yeter bana / Duuun Dernek / Final haftası yüzünden uzun süre Çevirim dışıyim / Teşekkür Ederim Abi / Kardeşim benim abem benim Adam gibi adam . . . / Leopar Şallı ağa /*

Noktayı silme:[14] Bu dilsel sapma en çok görülen kullanım örneklerindendir. Noktanın atılması anlam karışıklığına ya da belirsizliğine de neden olabilmektedir: *Daha da olacak bitmiyor bunlar hiç / sen her halin ile güzelsin güzel her zaman güzeldir bebeğim kumsal eksik bu foto da gelecek ay oda olacak fotomuzda inşallah /*

Virgülü silme: Yazının kolay okunup anlaşılmasını sağlayan virgül, kullanımından çok görülen dilsel sapma imlerdendir: *Bu bana oldu o yüzden empati kurabiliyorum. / Yalan değil çok dostum, bir sürü arkadaşım var; ama /*

Noktalı virgülü silme: Nokta, noktalı virgül ya da virgülün kullanılışı özelde farklılık gösterse de, genelde birbirlerinin yerine kullanıldığı da görülmektedir. Dolayısıyla bizim burada dikkat çekmek istediğimiz şey, bu noktalama imlerinden herhangi birisinin kullanılmamış olmasıdır: *Bu bana oldu o yüzden empati kurabiliyorum. / Aynen bende oyleyim ben temizlik yaparken kimse odasından dışarı çıkmıyor.../*

Ünlemi silme: Çalışmamız nicel olmamakla birlikte, incelediğimiz materyalde ünlem tümcelerinin en çok rastlanan tümce tipi olduğunu rahatlıkla iddia edebiliriz; ancak ünlemin aynı koşutlukta çok görüldüğünü ya da kullanılması gerektiği yerde kullanıldığını söyleyemeyiz: *Çok özleyecem sizleri yavru kuşlarım benim / Vayyy helal dostum... / Darısı bizim Başımıza / Canim kuzenim benim ya / Sağ ol. Eksik olma / Sana maşallah / ayy çok tatlılar / O zaman bebeğim yap kameraya çek / duyguuu baban onları satmasın demedim mi / duygu senı sevmeyen gebersın / Nice yaşlara gizem /*

Soru işaretini silme: Soru imi, kullanımı çok ihmal edilen imlerdendir: *Hocam merhabalar nasılsınız / Biz bolum olarak 2 ders sinavi açabilir miyiz / koca reis nerdesin/ kız senin senin senin ne derdin var kız senin / Yine nereye / Kendisine nasıl ulaşabilirim sayın hocam /*

Kesme işaretini silme: Özel adlara eklenen birimleri ayırmaya yarayan kesme işaretinin kullanılması ender görülen bir durumdur: *Ayşegulum / Tekirova da / iskenderuna / Bingöl de misin?/*

Üç noktayı silme: Bitmemiş tümcelerde eksiltilen birimlerin yerine kullanılan üç nokta gerekli yerlerde pek kullanılmamıştır: *Cancanım gelmişsee /*

Ünsüzleri silme: *Ama biri çıkıo gözüne sokuor / Bişeyi / bigün / diosannn / çok ii olmuş /*

[14] "Silme", dilbilimsel bir terim olarak "Deletion" anlamında kullanılmıştır

Ünlüleri silme: *Bsy değil gzllinytrcnmbnm / yaptircam / Hayırlı olsn / optm / tskrederm / O senn gözlerinin guzelligin /msj / o zmn / 2 dklik / A.s. / Bıdenemmmmmmm /*

Ses silme: *arıyo / götürüyo / bi / ok halacım / gircek / amcacım / amcaçim / babacim / teyzeçim / Aynur teyzeciimm / abicim / Saol / ablcm opyrmm / merabaa / gdcek/ yapıyoz / Senle konuştuğumuz gibi demi oralar /napım /*

Hece silme: *Hiç sorma valla / ayarlayim / olamiycam / neler görecez / Eyw / Germeyin beni allaiseniz /*

Ses ekleme / ses yineleme: Kimi bağlamlarda içeriği vurgulamak amacıyla bazı seslerin yinelendiği, türetildiği ve çoğaltıldığı görülmektedir. Ancak birçok örnek bunun yalnız vurgulamaya dayanmadığını, dil kullanımının çok keyfi ve tutarsız olduğunu göstermektedir: *Gönlümün efendisisisisisisi / Çalışmacaa / Bayıldımmm /coook / demekkiii / En azından bizi teselli edecek sözler varr.... / aminnn... / Tabiii / eyiiii / Ayneen / diosannn / caanm / Taaaaaaa iskenderuna / yokk / Kiskancc /*

İkilemeler arasında noktalama işareti kullanma: *gözümüzün içine baka, baka bizi soyuyorlar. /*

Noktalama işaretinden önce boşluk bırakma, ilginç bir sapma türüdür; neden buna gereksinim duyulduğunu yorumlamak zordur. Öğrencilere sorulduğunda onlar da yorum getirememiştir: *Kucuk beyinler olaylari , orta beyinler / Ne güzel söylemiş , içimde / Neye kiz??? / ödedi mi o ?/ Düğüne gittik biz ! / kanka ! / afferim balıma !*

Herhangi bir noktalama işaretinden sonra boşluk bırakmama, çok görülen dilsel bir sapmadır**:** *hahahaha bunu çok sevdim...bizim / Çiçek gibi bir gün,keşke / Dünya,rüya.*

Sözcükler arasında boşluk bırakmama, sözcükleri birleştirme: *onunsöylediklerini /Bişeyi / herşeyin / Şuan / herzaman / kizkardesim / yaşgününden / Gerikalan / heryerde / enkisa /*

Yazım kurallarımızda olmayan işaretler kullanma da sık görülen bir durumdur (yan yana iki nokta, dört nokta, iki ünlem). Bunlardan bazıları, örneğin yan yana iki nokta birçok köşe yazarı tarafından da yoğun biçimde kullanılmaktadır: *varr.... / Cehennem boş!! Bütün şeytanlar burada!! / Hayatta koyun gibi gudulmesinler...!!! / Malesef öyle. ! / Ey !!!nsanlik /*

Bağlaçları ve soru edatını bitişik yazma: Yalnız medya dilinde değil, yazılı metinlerde de çok görülen bir sapma türüdür: *iyiki diyorum / Tabikide / Yinede konduramıyorsun işte15 / Düşündümde /biraz eğlendiktee:)) /Derste*

[15] Aynı bağlamda kişinin bu bağlaçları hem doğru hem yanlış kullanması ilginçtir.

çalışırız eğlenirizde / bomba koyulmadigi kalmıştı oda oldu tam oldu / Biseyleryapilamazmi hocam / gerçekmi /

Ekleri bağlaçla karıştırma: Sesteş olan ek ve bağlaçların birbirlerinden ayırt edilememesi çok görülen bir dilsel sapma türüdür: *Her geldigim de / kumsal eksik bu foto da / Yayla dayım gülüm. / Amin cümlemizin ki amin / gereken cevabı her zaman saha da veriyorum /*

Benzer sözcükleri karıştırma: Yazılışları ayrı, söylenişleri benzer olan bazı sözcükler de karıştırılmaktadır: *Tabi ki / İyisin tabi / Allah mutluluğunuzu dayım etsin / Adamsın Sabri Reyiz / Bence yaağni / Neeeykiz anlamadım / insanlıktan bir haber insanlar /ney kız bu ? /*

Türkçe yazı karakterlerinden kaçınma: *coook / Tesekkurler hocam / baziarkadaslarimiz / geldigim / yagdıgına / Duuun Dernek / Mutlu ve bol kahkahali yaslar / yaw / ortak iyikiwarsin / seni sevmeyenlerde ölsün aq... / dawetiye / Sewdicegmmmmmm /*

Yansıma sözcükler türetme: *mucuks /*

Titreşimsiz patlamalı sesi titreşimlileştirme: *Ama ben o tarz deliliği kastedmemiştim / allahdan başka / utanma gendinden / kapı var orada araba gapısı /*

Titreşimli patlamalı sesi titreşimsizeştirme: *anlatmak isteyip te /*

Yanlış olduğunu bile bile düzeltmeme: *oyyygubban olsunlar sana...Seninlegrur duyuyorum. / Teşekkür ederim kuban /*

Anlatım bozukluğu, Facebook ortamında öğrencilerin dil ediminde en çok görülen olgulardan birisidir: *Tamam balım 2 saate sürmez yanında olurum / sana kim git dedi hemen gittin / En bi sevdiğim / Bu muziplikler tam da bana da uyar / İyi akşamlar hocam size yine yeniden msj yazıyorum / masallahmasallah sonu gelir insallaharkasından / Yine aynı o buruk duygu... / Hangi varlık kendisinden ödün verirki anne disinda? / Sunumlar başladıysa demek. / Sonunda buluştuk kiii / pek bir ögretmenimsi / Yaasölersin miii özledin dimi beni /bizimkisi /*

Günlük konuşma dili, incelemeye öğrenci grubunun dil ediminin ayırıcı özelliğidir: *Üç buçuk atma zamanı geldi / koca reis nerdesin sen / sel seli götürüyo / Bugůn de beleee / Adanalı bir örtmen / gircek / Yav he he /amarikagöremiyurum / bekliyom / diyom / laaan / araba gapısı / hamama gidek dedik / sende candan seviliyorsun / gardaşım / Oha lan / Hocam bide atar yapıyor bana / O ne lan?*

Kod kaydırma / Karma dil: İki dilli öğrencilerin dil ediminde her iki dile ait öğeler (sözcük + ek / sözcük + sözcük) bir arada görülmektedir: *Habibbtimm! / Saolhayteemm / Sagolasintantiş/ Hacikoçere nine / Saygılar*

mixaleti / Eyvallah Mıxaletti / abemm / Eyigezesen evlat... sağına soluna eyibax... / Lafa gelince Hz Ömer icraata gelince turist Ömer gbi davranmayın pleaseee canımlar tschüsss / bitter chocolatam / Maaa ne olmişşş / Wowwdiyipgehen yapıyoruz ozamanSchönheit / Merciiiicanımmbeniiim / hala okuyossenoughyaa / tschokgüsell / fake diploma işte

Okşayıcı sözcükler: Samimiyeti, sevgiyi gösteren, duyguları en somut biçimde açığa vuran okşayıcı sözcükler Türkçede çok yoğun kullanılan sözcüklerdir. Ayrıca /-i/, /-iş/, /-ik/, /-o/ ve /-oş/ biçimbirimleriyle türetilenler kendine özgü, yaygın bir ad türüdür (bak. Balcı 2014): *Harikasın kuzi / Ne yapyn orda ceyo / Cey'li mutluluk pozu / Öpüyorum güllüto / Aşkilotam / ablos / teyzos / sagol teyzem / Rudom tatlim / caanm / askiminbiricigisim / yengecim / Askim ablam / Tatlısı (nice mutlu yıllara) /Ablacimm / Güzelimm / yiğenime/ Amiiin kuzum /*

Yabancı sözcüklerin kullanımı oldukça yoğundur: *düğün selfiemiz :)) / Thankyouhoney /Mezar taşıma unfaitful yazın / Alışılagelmemiş haller "younger " demek /*

Dilbilgisel aykırılık, sözcükleri bozarak kullanmak, dikkat çekmek için bilerek başvurulan bir yoldur; zaten inceleme konusu yapılan grubun dil ediminin belirleyici özelliğidir. Ancak bizim burada dikkat çekmek istediğimiz şey, iyelik ekinin gereksiz kullanımıdır: *Emrahin doğum günüsü / Tabikisiaşkm / tişikirlir /*

Anlık sözcükler: Türkçenin sözlüğünde madde oluşturmayan ve içinde bulunulan anı daha iyi betimlemek için anlık türetilen sözcüklerden özellikle /-cA/ biçimbirimiyle yapılanlar yaygındır: *gidermece / Gezmece / Aslanspor 2 hezimetspor 8 / Verembahçe . . . /*

Devrik tümceler, çok yoğun görülmüştür: *katılıyorum sana /özledin dimi beni /*

4. SONUÇ

2000'li yıllardan itibaren gelişimde sınır tanımayan sosyal medya araçları, genelde toplumun, özelde de gençlerin iletişim ve düşünce biçimini kökten sarsmıştır. Dünyalılar[16] sitesinde yer alan bir yazıya göre insanlar düşüncelerini artık klişe kavramlarla, düşünmeden konuşmaktadır; bunun göstergesi olarak en çok kullanılan şu sekiz söz verilmektedir: *Aynen / Hayırlısı / Sıkıntı yok / Tabi ki de / Yapacak bir şey yok / Kısmet / Valla bence de öyle! / Kesinlikle.*

"Sosyal medya" kavramındaki "sosyal" kavramının aksine bu medyanın gençleri antisosyal ya da asosyal yaptığını söylersek durumu abartmış

[16]http://dunyalilar.org/dusunmeden-konustugumuzu-gosteren-8-soz.html (Erişim: 19.02.2016).

olmayız. Nitekim sürekli bilgisayar başında ya da daha çok elindeki tablet veya akıllı telefonla zaman geçiren gençler bulundukları ortamlarda sözlü iletişimden kaçınmakta, kendilerini ve çevrelerini yalnızlaştırmaktadır. Sorulanlara yanıt verseler bile isteksiz, kısa ve yetersiz yanıtlar dikkat çekmektedir.

Dil edimindeki özensizlik hayata bakış tarzının bir yansımasıdır. Sonuçta daha düzenli ve daha sorumlu gençlerin dili kısmen de olsa daha dikkatli kullandığı görülmüştür. Dili hoyratça kullanan kişilerin aynı tutumu başka alanlarda göstermesi muhtemeldir. Bunu öğrencilerin başarılarında gözlemek mümkündür.

Yaman'ın (2015: 345) değindiği yazım, söyleyiş ve noktalama işaretleri, estetik bir konu olmanın yanında bilgi aktarımı konusudur. Noktalama işaretleri, sözlü iletişimde bürün ya da doğru söyleyiş (Orthophonie) yoluyla aktarılan bilginin yazı dilinde doğru gösterilmesine (Orthographie) yarar. Dolayısıyla noktalama işaretlerini gerektiği yerlerde kullanmamak eksik bilgi aktarımına neden olmaktadır. Örneklerimizde göndericiler, eksik bilgi sorununu gidermek amacıyla sık sık ses tekrarına başvurmuştur. Bunu yapmadığında alıcının eksik bilgiyi, düşünceyi ya da duyguyu bağlamdan çıkarmasını bekler. Zaten alıcı da genelde içeriği çok merak edecek motivasyona sahip değildir; içerik genelde yüzeyseldir.

Çoğu yanlışın dilde tutumluluk ya da en az çaba ilkesi çerçevesinde yapıldığı açıktır. Ancak bunun tersine birçok örnek bulunmuştur. "Abla" yerine "ablosssm", "Biz bulutlara uçuyoruz" yerine "Bisss bulutlaraaa uçorussss" demek, yani ölçünlü kullanım için 20 yazı karakteri gerekliyken ölçünden sapmalı ifadede 25 yazı karakteri kullanmak edimbilimsel açıdan nasıl gerekçelendirilebilir? Hiçbir bilgi değeri içermeyen seslerin eklenmesine nasıl mantıklı bir neden bulabiliriz? Aynı sözcükte hem ses eksiltmek hem ses türetmek (diosannn / caanm) başka nasıl açıklanabilir?

İfadelerdeki kısalığın ve ses olaylarının en büyük nedeni Facebook'taki mesajlaşmaların diyalog niteliği taşımasıdır. Hatta duvarda "Ne düşünüyorsun?" ya da "Yorum yaz" bölümünde yapılan monolog tarzındaki mesajlar bile amaçları açısından diyalog özelliği taşımaktadır.

Araştırmamızda içerik - biçim tartışması, yani 'yalnızca iletilmek istenen içeriğin kendisi mi yoksa bu içeriğin nasıl aktarıldığı mı daha önemli' çelişkisi açıkça görülmüştür. "Önemli olan yazdığımın anlaşılması; nokta, virgül, ünlem olmasa da olur; harfi büyük ya da küçük yazsam bunda ne var" diye düşünen öğrenci bu yaklaşımıyla aslında toplumdan kopuk, bireyci, sorumluluk üstlenmek istemeyen, emek ve zaman harcamadan her şeyin en iyisini elde etmek ve en kısa yoldan sonuca gitmeyi hedefleyen hazırcı yaşam felsefesini de yansıtmaktadır. Bu tavırda sivil itaatsizlik görmek doğru

değildir. Çünkü sivil itaatsizlik bilinçli bir başkaldırı, toplumsal bir duyarlılık eylemidir. Oysa gençler bu niteliklere genelde uzaktır.

Basılı yazılı iletişime göre elektronik ortamlardaki metinlerin karalamasını yapıp sonra göndermek alışılmış bir uygulama değildir. Özellikle Facebook'ta ekrandan ekrana yazılan mesajları oluşturan sözcüklerin doğru yazılıp yazılmadığına, hatta bir tuşa kaç kere basıldığına, aynı karakterin kaç kere yazıldığına bakılmaksızın "gönder" tuşuna basılmaktadır. Böylece bir amaç taşımayan ve anlam içermeyen ses eksiltme ve ses türetme olayları görülmektedir. Bazen bundan kaynaklanan istenmedik paylaşımlar ve sorunlar da yaşanabilmektedir. Gençlerin iyi düşünmeden her şeyi en kestirme yoldan sonuçlandırmak istemelerinin bazı nedenleri belki ekrandan ekrana gerçekleşen iletişimin gözleri yorması, cep telefonu ekranlarının küçük olması nedeniyle düzeltme olanaklarının çok zahmetli olmasıdır. Ne yazık ki bu nedenlere dayanan dilsel sapma ve savsaklamalar zamanla alışkanlığa dönüşebilmektedir.

Bilindiği gibi dil sistemi kullanım sonucu oluşur, gelişir, değişir. Kullanılan lehçelerden birisi ölçünlü dil olarak kabul edilir. Ancak bu, geçerli bir kullanım biçiminin veya dil kuralının hiçbir zaman değişmeyeceği anlamına gelmez. 50 yıl öncekiyle bugünkü Türkçe metinleri karşılaştırırsak bunu kolayca görürüz. O zaman, gençlerin bu dil alışkanlıklarının zamanla ölçünlü dili etkileyeceğini de düşünebiliriz. Porzig (1990: 109) bu konuda şunu demektedir: "Dil kullanımında her değişiklik, yani mutat konuşma tarzından her sapma, önce bir yanlıştır. Ve bu, yerleşinceye, yani kural olarak kabul edilinceye kadar böyle kalır. Daha sonra ise, o zamana kadarki tek doğru şekil yanlış olur." W. Porzig bu sözlerinin devamında dilsel sapmaların nasıl ortaya çıktığını ve dile yerleştiklerini sormaktadır. Konumuz bağlamında birinci sorunun yanıtı "her şeye en hızlı biçimde en kısa yoldan mümkünse hiç çaba harcamadan ulaşmak, medya araçlarının insanları yalnızlaştırması ve bedensel emek harcanmadığı halde zihnen yorması" diye özetlenebilir. İkinci sorunun yanıtı ise kullanım sıklığı, yani yanlış kullanımın yaygınlaşmasıyla açıklanabilir.

Dil ediminde "Yazıldığı gibi söylemek mi, yoksa söylendiği gibi mi yazmak gerekir?" gibi ikilemli bir soruya verilecek yanıt, elbette ölçünlü dilin yazım ilkelerine uymak ve "yazıldığı gibi söylemek"tir. Ancak Facebook ortamında öğrencilerin ne yazdıkları gibi söyledikleri, ne de söyledikleri gibi yazdıkları görülmüştür. Konuşurken doğru konuşan bir öğrencinin aynı şeyi yazarken neden dil ölçününden saptığını, ya da "Bisss bulutlaraaa uçorussss" diye yazan öğrencinin bunu gerçekten sözlü olarak söylediğini düşünelim. Acaba bu yazıyı sese dönüştürebilir mi, ya da hangi biçimde dönüştürebilir?

Özetle, "Facebook dilinin bir ölçünü var mı?" gibi bir soru sorarsak "evet" demek olanaksızdır. Titiz olanların da olmayanların da dil edimindeki ortak

nokta “kısalık”tır. Bu kısalığın sınırlarını belirlemek zordur. Kimine göre tümceyi kısaltmak ve yalnızca bilinmeyen bilgiyi kodlayan sözcüğü kullanmak, kimine göreyse sözcükleri de kısaltmak ve parçalamaktır. Kısalığın tersi olan uzunluk da en çok rastlanılan kullanım biçimlerindendir; sözcüklere yeni ve işlevsiz birimler getirerek onları uzatmak, yabancı yazı karakterler ekleyerek sözcükleri bozmak öğrencilerin dil ediminde vazgeçilmeyen bir olgudur. Hatta farklı dillerin göstergelerinden karma dil oluşturmak veya sözcükler yerine görüntüsel göstergeler kullanmak en çok alışılagelen bir durumdur.

Başta Facebook olmak üzere sosyal medya araçlarının neden olduğu dilsel değişimlere gelenekçi kuralcı dilbilgisi anlayışıyla yanlış ya da bozuk nitelemeleriyle yaklaşmak dilin toplumsal bir ürün olduğu gerçeğine aykırıdır. Elbette dil kullanımında kasıtlı ve bilinçli sapmalara gitmemek gerekir. Zaten bu sapmaların dili değiştirme gücü de olmaz. Gençlerin Facebook dilinde zaten dili yozlaştırmaya dönük kasıtlı ve bilinçli böyle bir sapma ve saptırma yoktur. Facebook dili bazı nedenlerin zorladığı bir kendiliğindenlik sonucunda oluşmaktadır. Facebook ortamındaki dil edimini kısaca özetleyecek olursak: Kuraldan sapma standart, sapmama standartsızlık olmuştur.

KAYNAKÇA

Adamek, S. (2011). *Die Facebook-Falle: Wie das soziale Netzwerk unser Leben verkauft*. Heyne, München.

Akkoyunlu, B., Yılmaz Soylu, M. (2011). Sosyal İletişim Ağları ve Dilin Yanlış Kullanımı Üzerine Nitel Bir Çalışma. *ilkogretim-online.org.tr/vol10say2/v10s2m5.doc*. (Erişim: 06.05.2016).

Balcı, T. (2014). Sind die türkischen Affixe *-i, -iş, -ik, -o* und *-oş* Ableitungs- oder Flexionssuffixe? *Wiener Zeitschrift für die Kunde des Morgenlandes.* 104. Band Wien. Im Selbstverlag des Instituts für Orientalistik. S. 13-20.

Biçer, S. (2014). Akademisyenlerin sosyal ağlarda bulunma motivasyonları: Facebook örneği. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi.* Sayı 40, Nisan 2014. S. 59-79.http://dergipark.ulakbim.gov.tr/dpusbd/article/view/5000126779/5000116577 (Erişim: 30.01.2016).

Großegger, B.; Heinzlmaier, B; Ikrath, Ph; Rohrer, M.; Schorn, M. (2015). *Tabakprävention Partizipatives Kommunikationsmodell mit Kindern und Jugendlichen. Institut für Jugendkulturforschung im Auftrag des Fonds Gesundes Österreich.* Wien.

http://yolo.at/downloads/Projektbericht_Tabakpraevention.pdf (Erişim: 03.04.2017).

Han, B.-C. (2013). *Digitale Rationalität und das Ende des kommunikativen Handelns*, Matthes&Seitz, Berlin.

Karahisar, T. (2013). Dijital nesil, dijital iletişim ve dijitalleşen (!) Türkçe. *AJIT-e: Online Academic Journal of Information Technology 2013*Summer/Yaz – Cilt/Vol: 4 - Sayı/Num: 12, 71-83. http://docplayer.biz.tr/5925088-Dijital-nesil-dijital-iletisim-ve-dijitallesen-turkce-digital-generation-digital-communication-and-the-digitalized.html (Erişim: 03.04.2017).

Kongar, E. (2003). *Yozlaşan medya ve yozlaşan Türkçe.* İstanbul: Remzi Kitabevi.

Köseoğlu, Ö. (2012). Sosyal Ağ Sitesi Kullanıcılarının Motivasyonları: Facebook Üzerine Bir Araştırma. *Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*. 7:58-81. file:///C:/Users/tahirb/Downloads/54-108-1-SM%20(1).pdf (Erişim: 30.01.2016).

Leistert, O. (2016). *Der Beitrag der Social Media zur Partizipation. Forschungsjournal soziale Bewegungen* 26. Jg. 2. S. 39-48. http://www.b-b-e.de/fileadmin/inhalte/aktuelles/2013/09/Nl19_FJ_Leistert.pdf (Erişim: 04.04.2017).

Mattgey, A. (2015). *Facebook löstTwitteralsNachrichtenschleuder ab*. http://www.lead-digital.de/aktuell/social_media/facebook_loest_twitter_als_ nachrichtenschleuder_ab (Erişim: 31.01.2016).

Oy, G. (2016). Wir müssen reden. Kommunikation und Macht – ein gar nicht so ungleiches Paar. *kommunikation@gesellschaft,* Jg. 1, 2000. http://www.ssoar.info/ssoar/bitstream/handle/document/ 12678/B4_2000_Oy.pdf?sequence=1 (Erişim: 29.01.2016).

Özgan, H.; Arslan M. C; Kara, M. (2014). Popüler kültürün öğrenci davranışları üzerinde algılanan etkileri. *EKEV Akademi Dergisi* Yıl: 18 Sayı: 58 (Kış). 469-484.

Porzig, W. (1990). *Dil Denen Mucize II. Dil Biliminin Konuları Metotları ve Ulaştığı Sonuçlar* (Çev. Vural Ülkü). Kültür Bakanlığı Yayınları. Ankara.

Sis, N. (2015). Medya Dili Sorunu. Gülsevin, G. Ve Boz, E. (Ed.), *Türkçenin Çağdaş Sorunları.* Gazi Kitabevi. 4. Baskı, Ankara. S. 247-284.

Soboczynski, A. 2016). *Wer schweigt, zählt nicht: Soziale Netzwerke wie Facebook erzeugen einen neuen Menschentypus. Ein Kommentar*. http://www.zeit.de/2009/44/Gesellschaft-Soziale-Netzwerke/komplettansicht (Erişim: 31.03.2017).

Tonta, Y. (2009). Dijital Yerliler, Sosyal Ağlar ve Kütüphanelerin Geleceği. *Türk Kütüphaneciliği Dergisi, 23*(4), 742-768. http://www.tk.org.tr/index.php/tk/article/viewArticle/534 (Erişim: 30.01.2016).

Turkle, Sh. (2012). *Verloren unter 100 Freunden: Wie wir in der digitalen Welt seelisch verkümmern* (Originaltitel: *AloneTogether*, übersetzt von Joannis Stefanidis). Riemann, München.

Ulrich, W. (1972). *Linguistische Grundbegriffe*. Verlag Ferdinand Hirt. Kiel.

Vardar, B., Düz, N., Öztokat, E. Vd. (1988). *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*. ABC Kitabevi. İstanbul.

Yaman, E. (2015). Türkiye Türkçesinde Güncel Yazım Sorunları. Gülsevin, G. ve Boz, E. (Ed.), *Türkçenin Çağdaş Sorunları*, Gazi Kitabevi. 4. Baskı, Ankara. S. 343-358.

Yaman, H. ve Erdoğan, Y. (2007). İnternet kullanımının Türkçeye etkileri: Nitel bir araştırma. *Journalof LanguageandLinguisticStudies.* 3(2), 237 – 249.

Yazım Kılavuzu (2005). *Yazım Kılavuzu. Dil Derneği* Yayınları. 6. Basım. Ankara.